

UPPSALA DOMKYRKA
1885–93
HELGO ZETTERVALL

GRIPSHOLMS SLOTT
1892–1903
FREDRIK LILLJEKVIST

VRETA KLOSTERKYRKA
1915–17
SIGURD CURMAN

MOTIV	<p>Zettervall ville genom att stilrestaurera framhäva nationalmonumentet i sitt idealtillstånd i fransk höggotik, något som bara delvis utgick från domkyrkans egen byggnadshistoria.</p> <p>Formens allvar och renhet var ett uttryck för tidens högkyrklighet.</p>	<p>Lilljekvists restaurering skapade ett stilhistoriskt museum inom vasaborgens mäktiga ramar. Utvalda delar av byggnadens egen historia framhölls, men förstärktes med skapad historia där den befintliga inte räckte till. Detta bör ses mot bakgrund av den rådande nationalistiska tidsandan. Det pedagogiska programmet svarade mot ett folkbildningsideal.</p>	<p>Curman skapade med restaureringen ett stämningfullt kyrkorum, med ambitionen att samtidigt tydligt visa byggnadens egen historia. En utvald epok, i detta fall medeltiden, fick slå an rummets grundatmosfär. Den rådande tidsandan var nationalromantik. Folkkyrkotanken befrämjade ett gudstjänstrum av mera intim art.</p>
ESTETIK	<p>Stilenhetlighet sammanvävt med konstnärlighet gick före historisk korrekthet. Byggnaden framställdes i ett tekniskt fulländat skick och en helhetsverkan den aldrig hade haft. Historisk stilrenhet användes för att motivera förändringar.</p> <p>«... utvecklat sig till en fullständig, om ock tvetydig, under rococo- och barocktiderna ofta smaklös, alltid okyrklig arkitektur, som vanställande inkräktar på och förstör intrycket hos den medeltida kyrkan.»</p>	<p>Estetiska överväganden hade stor betydelse både i förslag och vid genomförande. Den egna smaken kombinerades med historiska fakta.</p> <p>Borttagande motiveras med estetiska omdömen som: «oansenlig», «trivial», «av påfallande störande verkan», «karakterslös», «fula» och «vanpryfts».</p>	<p>Trots att reparation och funktion angavs som huvudskäl för restaureringen framträder de estetiska och pedagogiska skälen som helt dominerande vid många ställningstaganden.</p> <p>Estetiska omdömen som användes: «rätt och okultiverat formspråk», «rymdverkan vanställdes», «ledsamt brunmålat plåttak», «tjock vattriven puts dödar allt liv hos en medeltida yta», «tornhuven klumpig».</p>
ÅLDER	<p>Tidsåldrar efter gotiken rensades ut och ersattes med stilenliga tillägg. Stilen användes som uttryck för en önskad ålder. Därför kunde, om så behövdes, även medeltida murverk avlägsnas vid restaureringen.</p> <p>«... vanställande, värdelösa, stil- och konstruktionsvidriga lämningar av ett senare sekels tillsatser, stridande mot gotikens särdrag.»</p>	<p>Stiltänkandet var centralt. Gestaltningen av exteriören önskade återställa slottet till 1500-talets slut. För interiören urskiljde Lilljekvist tre epoker: den äldre vasatiden, den karolinska tiden och den gustavianska tiden.</p> <p>«Alla tillbyggnader och ändringar som skett efter år 1600 hafva hvarken arkitektoniskt eller historiskt intresse och skämma mer eller mindre slottets utseende ...»</p>	<p>Kyrkans medeltida period värderades högst, men även senare epokers tillägg accepterades. Det handlade nu om ålder snarare än stil. Men inte ålder endast som tidsdokument, utan om ålder som upplevelse och tecken på landets kyrkohistoria.</p> <p>«... låta kyrkan på ett så ärligt och tydligt, men även estetiskt tilltalande sätt som möjligt berätta sin historia och visa sina särdrag, varvid även senare tiders verk böra respekteras lika väl som äldres, om de utgöra något karaktéristiskt för sin tid.»</p>
PATINA	<p>Nyskick och hög perfektion präglade både de gamla byggnadsdelarna och de dekorer och former Zettervall skapade i ett gotiskt formspråk. Patina hade inget egenvärde.</p>	<p>Lilljekvist skapade nya interiörer efter historiska förebilder. Patina stod inte i fokus. Original och tillägg bildade en helhet där man utgick från tilläggets nyskick. Originaltor kunde bättras eller målas över.</p>	<p>Patinan fanns tydligast i bemärkelsen åldersupplevelse. Ytan anpassades till en åldersupplevelse som harmonierade med den epok som stod i fokus för restaureringen – medeltiden. Vägjorda nytillverkade föremål patinerades.</p>
TEKNIK	<p>Moderna konstruktioner bejakades och av olika praktiska skäl användes tidens nya material. Brandtekniska skäl gav takstolar i stål, liksom ekonomiska skäl gav stensulptur i cement.</p>	<p>Perfektion och högklassigt hantverk eftersträvades. Men av ekonomiska skäl maskintillverkades nytt material.</p>	<p>En betoning på traditionellt hantverk fanns. Vid återskapandet av konstruktiva delar strävade man efter att använda de gamlas form, teknik, material och förband. De nya delarna märktes för att kunna skiljas ut mot originalet.</p>

GUSTAV III:S PAVILJONG PÅ HAGA
1937–46
RAGNAR HJORTH

Rekonstruktionen skapade ett museum med vackra tablåer över Gustav III och den sen-gustavianska inredningsstilen. Restaureringen knöt an till det stora intresset för svenskt 1700-tal som fanns under 1900-talets första del. Motivet var att skapa ett gustavianskt nationalmonument.

En pietetsfull rekonstruktion var garant för en estetisk fulländning och därmed utgångspunkten för hela restaureringen. Uppskattningen av den gustavianska stilens skönhet styrde vad som valdes att visas.

«Varje notis var viktig. Men det hela är här mer än summan av sina delar.»

Rekonstruktionen strävade efter att återge rummen dess ursprungliga karaktär. Objektens specifika ålder spelade en mindre viktig roll. 1800-talets förändringar och nya tillägg accepterades om de passade in i stämningen.

«Gustav III står här under några korta år levande framför oss.»

En konservatorsestetik användes vid patinerings av nymålade ytor för att likna fragmenten med framtagen originalfärg. Original och tillägg bildade en helhet där man utgick från originalets nötta skick. Man ville skapa en känsla av ålder och äkthet.

Ursprungliga material och tekniker användes för synliga ytor, som en naturlig del i tidens materialanvändning. I underliggande lager och dolda lägen användes samtida material.

FOLKUNGAPALATSET I VADSTENA
1956–1969
ERIK LUNDBERG

Med utgångspunkt från fynden kom Lundberg med sin restaurering att framhäva två av palatsets epoker, kungatid och klostertid. Gestaltningen ställde nya tillägg från den egna tiden mot det förgångna. Detta ska ses mot bakgrund av tidsandan – modernismen – som ville kontrastera och förtydliga.

De estetiska övervägandena var underordnade historik och pedagogik. Arkitektens roll var att skapa en samverkan mellan de historiska fragmenten där det frilagda murverket sågs som tilltalande. Det estetiska uttrycket förstärktes med gestaltningen av de nya tillägg som gjordes.

«Låt byggnaderna först berätta sina historier och själva avgöra vad de vill bli. Sedan blir det min sak att komplettera med sådant som behövs för de nya funktionerna.»

Restaureringen fokuserade på de äldsta epokerna, palatstiden och klostertiden – tillägg från senare tid avlägsnades. Åldrarna isolerades som arkeologiska fragment med skarpa gränser emellan och helhetsupplevelsen fick träda tillbaka. Originalfragmenten sågs som tidsdokument. Syftet var inte att visa en kontinuerlig historisk utveckling.

«Det stod också klart, att om de äldre anordningarna för framtiden skulle redovisas synliga i monumentet så måste de få sådana relationer till varandra, som inte motsvarade någon bestämd äldre relation.»

I det frilagda murverket framträder patina främst som åldersupplevelse.

Traditionella byggnadsmaterial och traditionell teknik användes parallellt med moderna material och modern teknik. Byggnadens ålderdomliga murverk kunde ges en stödkonstruktion i betong.

SKOKLOSTERS SLOTT
1968–1978
OVE HIDEMARK

Syftet med Hidemarks restaurering var att bevara Skokloster som ett museum över sig självt, med sin byggnadshistoria och de epoker som fanns representerade i slottet. Tidsandan präglades av material- och hantverksvurm, ekologins födelse och reaktion mot den vid det laget ofta mekaniserade modernismen.

I Skokloster ansågs det åldrade slottet vara vackert i sig. Det viktigaste var helhetsupplevelsen av historisk identitet. De lösryckta fragmentens estetik kritiserades. Åtgärder motiverades sällan med argument som vackert eller fult. Vissa undantag gjordes dock av estetiska eller tekniska skäl.

«Putsen på en gammal byggnad [...] är som ett ansikte och en hud som samlat ärr och repor. Genom sina skavanker och slitage förmår putsen ge byggnaden en historisk dimension och upplevelsekraft.»

Slottet sågs som en källa till kunskap om gångna tiders kulturformer. Ålder sågs som tidsdokument och som upplevelse, i teorin värderades alla epoker lika högt och skulle tillåtas existera sida vid sida. Men i praktiken värderades de äldre delarna högst och tillägg från de senaste hundra åren togs bort.

«Därmed avses också allt från 1600-talet över 1800-talet fram till vårt eget sekel.»

Patinan beskrevs som åldrandeprocessen i materialet – inte bara sett till yta utan även konstruktion. Det omfattade byggnadens materiella helhet, därför blev det viktigt att förstå de äldre materialen och teknikerna med dess funktion.

Nödvändiga reparationer skulle göras med traditionella metoder och material. I det tekniska utförandet eftersträvades en balans mellan materialens samverkan.